

ÂŞIK ŞİİRİNE MÜDAHALELER -3- ÖLMÜŞ ÂŞIKLARI DÖVÜŞTÜRMEYELİM!

Prof.Dr. Saim SAKAOĞLU

Zaman zaman söylemişimdir, yazmışımdır da... Okuduğumu, hatta ezberlediğimi hatırladığım ilk iki âşık şiiri Karaca Oğlan ve Sümmanî'ye ait birer koşma idi; daha doğrusu aitmiş. İlerleyen yıllarda bu alanda çalışmalarım yoğunlaşınca gördüm ki durum hiç de benim öğrendiğim gibi değilmiş. Meğer, Karaca Oğlan'ın şiirini bir yerlerde derleme yapılırken bir başka âşığın adına bağlayıvermişler ve böylece radyo repertuarında öbür âşığın adına çalınıp söylenir olmuş. Durumun böyle olmadığını ortaya koyuncaya kadar epey uğraşmışım.

Sümmanî'nin şiirine gelince... Onun durumu daha da karışıkmiş. Meğer bu şiir de başka bir âşığa aitmiş de Sümmanî'nin adına bağlanıvermiş. Bu durumu da bir bildirimde ortaya koymaya çalışmışım (Sakaoğlu 1987: 219-221 ve oradan Sakaoğlu 2014: 207-209). İşte bu maceralardan sonra âşık şiirlerine daima şüpheyile bakmaya çalıştım. Ancak gördüm ki bu karışmalarda sadece dikkatsizlik, cahillik, kasıt, vb. sebeplerin yanında hiç aklımıza gelmeyecek durumlar da varmış.

Önce aşağıdaki örneklere bir göz atalım. Beğendiğimiz bir fikrayı kendi bölgemizin fıkra tipine bağlamayı çokça yapmışızdır. Sadece fıkraları mı, türkülere de bu yolla sahiplenmekten geri kalmamışızdır. Ya bunların tersi için ne diyeceğiz? Sabahattin Eyüboğlu - Yaşar Kemal [Göğçeli] ikilisinin ortak imzalarıyla yayımlanan Gökyüzü Mavi Kaldı'da okuduklarımız da bizi son derece şaşırtmaktadır. Orada aynen şöyle deniliyor:

"... o bölgenin irili ufaklı gelmiş geçmiş şairlerinin en güzel şiirlerini odak noktası olmuş köklü büyük şairine malediyor. Örneğin Çukurova'da şiirleri bilinip de yaşamı üstüne hiçbir şey bilinmeyen bir Kul Halil var. Ben çocukken birçok şiirleri Torosta Andırın, Göksun köylerinde bilinirdi. Bu iyi şairin bütün şiirleri Torostan ovaya inince hemen Karacaoğlan'a malediliyordu. Biraz, belki de bir çok olumlu değişikliğe uğrayarak." (Eyüboğlu - [Göğçeli] 1978: 13-14 ve oradan Sakaoğlu 2012: 820).

"... Bir de gene 19. Yüzyılda yaşamış Çukurova'da bizim köyün yanındaki Hürüuşağı Köyünden olan bir Kul Abdurrahman vardı. Kul Abdurrahmanın şiirleri bizim yöremizde Kul Abdurrahman'ın olarak biliniyordu. Bizim yöremizden biraz uzaklaşınca, Kozana, Osmaniye'ye, Andırın'a gidince Kul Abdurrahmanın şiirleri hemen Karacaoğlanın oluyordu." (Eyüboğlu - [Göğçeli] 1978: 14 ve oradan Sakaoğlu 2012: 821).

Görüleceği üzere gariban şairlerin en güzel şiirleri onlara layık görülüyor, hemen Karaca Oğlan'ın adına bağlanıveriyor. Acaba yazımızın başında verdiğimiz iki örnekteki Karaca Oğlan ve Sümmanî şiirleri de böyle mi başkalarına bağlanmış veya başkalarından onlara mı bağlanmış? Araştırılması gereken konu budur.

Bazı araştırmacılar için şu tür bir iddia ileri sürülür: Onlar, cönklerden veya kaynak kişilerden derledikleri şiirlerin diline dokunmakta, anlaşılması zor olan kelimeleri Türkçeleriyle değiştirmektedirler. Bu tür iddialar daha çok harf inkılabının gerçekleştirildiği yıllarda yapılmıştır. Hatta bu konuda bir yazar ve araştırmamızın adı sıkça gündeme gelir. Doğrudur, kafiyeyi ve hece sayısı ile durak sistemini bozmamak kaydıyla bu tür değişikliklerin yapıldığını bu alanla ilgilenenlerin çoğu bilmektedir. Biz kişi adları verip ruhlarını üzmemek istemedik.

Bir de paylaşılamayan şiirler vardır. Acaba bir şiirin ikiden fazla âşığa bağlanarak yayımlandığı söz konusu olmuş mudur? Üç sayısının az bile olduğu şiirlerin olduğunu da hatırlatmak isteriz. İşte size dört ünlü ad

Âşık Kerem - Âşık Sefer Ali (Azerbaycan) - Karaca Oğlan - Ercişli Emrah

Pertev Naili Boratav'a göre Âşık Kerem yaşadığı şüpheli bir hikâye kahramanı âşıktır. Boratav Ercişli Emrah için de aynı görüştedir. Âşık Sefer Ali / Eli 18. yüzyılda Azerbaycan'da yaşamış olup âşıklar arasında "Üstad Âşık" olarak tanınır.

Karaca Oğlan'ı ise hepimiz biliyoruz. İŖte bu dört aŖıđın adına kaydolan bir Ŗiir, “-i yârdan ayrılanın” redifli sekizli koŖma Ergun'da (1934: 40) ve Sakaoğlu-Alptekin-ŖimŖek'te (1986: 17; 2000: 127-128) dörder dörtlük ve deđiŖik Karaca Oğlan kitaplarında (Ergun, 1963: 272-273; Karaer, 1973: 274-275; ztelli, 1978: 341-342) beŖer dörtlükten oluŖmaktadır.

*Hey ađalar nice olur
Hâli yârdan ayrılanın
Varır bir engine dŖer
Yolu yârdan ayrılanın*

*Karanfiller tutmaz imiŖ
Gl dikensiz bitmez imiŖ
İŖe güce yetmez imiŖ
Eli yârdan ayrılanın*

*Ŗahinler göge çekilir
Turnalar yere dökülür
On beŖ yaŖında bükülür
Beli yârdan ayrılanın*

***Dertli Kerem gelir derler
Gelir burda kalır derler
Sylemeden lr derler
Dili yârdan ayrılanın*** (Ergun, 1933: 40)

*Ay ađalar bele m'olur
Halı yârdan ayrılanın
Gayıdıb sarpa dŖermiŖ
Yolu yârdan ayrılanın*

*Dađdan duman tmez imiŖ
Gl tikansız bitmez imiŖ
İŖe gce getmez imiŖ
Eli yârdan ayrılanın*

*Dađlardan duman çekilir
Gedib mmâne tklr
On beŖ yaŖından bükülür
Beli yârdan ayrılanın*

***Eli [Ali] deyir alır imiŖ
Derdi cana salır imiŖ
Söylemekten galır imiŖ
Dili yârdan ayrılanın*** (Sakaoğlu-Alptekin-ŖimŖek, 1986: 17; 2000: 127-128)

Erzurumlu Emrah - Karaca Oğlan

Karaca Oğlan ile Emrah kendi coğrafyalarında çok sevilen iki aŖıđımızdır. Bunun sonucu olarak Ŗiirleri de karıŖmaktadır. Ancak dillerindeki farklılık uzmanlarca kolayca ayırt edilebilmektedir. AŖađıdaki Ŗiir baŖta Köprülü (1940: 632-633 ve 1965: 760) olmak üzere çeŖitli kaynaklarda beŖer dörtlükten oluŖmaktadır. Karaca oğlan ile ilgili bütün kaynaklar ise Ŗiiri bu aŖıđımıza bağlamaktadır. Ancak Karaca Oğlan'ı da inceleyen Köprülü sadece Emrah'a bağlamaktadır. Emrah zerine alıŖan Metin Karadađ eserinde bu Ŗiire yer vermemiŖtir.

Nedense Erzurumlu Emrah ile yıldızı pek barıŖmayan Cahit ztelli ise bu konuda Ŗyle demektedir:

“Karacaoğlan'da iki dörtlük eksiktir. Emrah tarafından iki dörtlük ilâvesiyle kendine mal edilmiŖ veya Eflâton Cem'e söyleyen [kaynak kiŖi] Ađa Dayı kendiliğinden iki dörtlük katmıŖ (Birinci baskıda vardır. [Yeni baskılarda da vardır.]). Dil bakımından Emrah bu kadar sade ve güzel Ŗiir söyleyemez. Esasen Emrah'ın hiçbir semaisi yoktur. Bilinenler hep baŖkasına ait olanlardır.” (1975: 75'den Sakaoğlu 2012: 176).

ztelli bu oylumlu yazısını ertesini yıl, *Sahte Ŗhret Bir Ozan - Erzurumlu Emrah* (1976) adıyla kitap bütünlüğünde yayımlamıŖtır. Ancak burada âdeta Emrah baŖkalarının Ŗiirlerini alıp kendi mahlası ile sylyrmŖ gibi bir hava estirmek istenmektedir. Oysa durum hiç de öyle değildir. Karaca Oğlan'ın Ŗiirinin baŖkalarının adıyla derlenmesinin yanında özellikle Çukurova'da baŖka aŖıkaların Ŗiirlerinin Karaca Oğlan'a bağlandığı da unutulmamalıdır. Kısacası Emrah'ı sevenler baŖka aŖıkaların Ŗiirlerini bilerek veya bilmeyerek aŖıklarının adına bađlayıvermiŖtir.

*Gönül gurbet ile ıkma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez*

*Yđrktr bizim atımız
Yârdan atlandı zâtımız
Gurbet ilde kıymetimiz
Ya bilinir ya bilinmez*

*Bahçenizde nar ağacı
Kimi tatlı kimi acı
Gönlündeki derd ilâcı
Ya bulunur ya bulunmaz*

*Deryâlarda olur bahrî
Doldur da ver içem zehri
Sunam gurbet ilin kahrı
Ya çekilir ya çekilmez*

*Emrah der ki düştüm dile
Bülbül figan eder güle
Güzel sevmek bir sarp kal'e*

Ya alınır ya alınmaz (Köprülü, 1940: 632-633; 1965: 760)

(3/3'teki **Gönlündeki** söyleyişi öbür kaynakların tamamında **Gönüldeki** şeklindedir.)

*Gel gönül gurbete gitme
Ya gelinir ya gelinmez
Her güzele meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez*

*Şâm-ı Şerif'tir zatımız
Yörüktür bizim atımız
Gurbet elde kıymatımız
Ya bilinir ya bilinmez*

Karac'Oğlan düşse yola

*Hızır yardım etse bile
Yâr dediğin demir kale*

Ya alınır ya alınmaz (Sakaoğlu 2012: 659-659)

Örneklerden hareket ederek şunları söyleyebiliriz. Âşıklar arasında başkalarının şiirlerine sahip çıkanlar elbette vardır ve var olacaktır. Koskoca bilim adamları meslektaşlarının, hatta öğrencilerinin çalışmalarına tenezzül ettikten sonra âşıklar da da bu durum kaçınılmaz olacaktır. Bu aşırma işi önceki dönemlerin âşıklarından alınanlardan yapılabileceği gibi kendi döneminin âşıklarından da yapılabilir. Ama bu tür işleri daha çok o âşığı sevenler bilerek veya bilmeyerek yapmaktadırlar. Özellikle aynı mahlası kullanan âşıklarla ilgili çalışma yapanların bu konuda aşırı derecede dikkatli olmaları gerekmektedir. Başımıza gelenleri de unutmuyarak şöyle demek istiyoruz. Günümüzde ne yaparsak yapalım ölmüş âşıklarımızı incitip onları kara toprağın altında dövüştürmeyelim.

KAYNAKLAR

Müjgân CUNBUR (hızl.), *Karacaoğlan/ Şiirler*, Ankara 1973.

Sadettin Nüzhet [ERGUN], *Karaca Oğlan / Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul 1933.

Sadettin Nüzhet ERGUN, *Karaca Oğlan*, İstanbul 1963.

Sabahattin EYÜBOĞLU - Yaşar Kemal [GÖĞÇELİ], *Gökyüzü Mavi Kaldı / Halk Edebiyatından Seçmeler*, İstanbul 1976.

Mustafa Necati KARAER (hızl.), *Karacaoğlan / Hayatı-Sanatı-Şiirleri*, Ankara [1973].

M. Fuat KÖPRÜLÜ, *Karaca Oğlan / XVII. Yüzyıl Sazsairi*, İstanbul, 1940.

Fuat KÖPRÜLÜ, *Türk Saz Şairleri / XIX. Asır Sazşâirleri- Erzurumlu Emrah-Âşık Dertli*, Ankara 1965.

Cahit ÖZTELLİ, “*Erzurumlu Emrah'a Mal Edilen Şiirler*”, *Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı* 1975, Ankara 1975, 44-80.

Cahit ÖZTELLİ, *Sahte Şöhret Bir Ozan / Erzurumlu Emrah*, Ankara 1976.

Cahit ÖZTELLİ, *Karaca Oğlan / Bütün Şiirleri*, İstanbul 1978.

Saim SAKAOĞLU-Ali Berat ALPTEKİN-Esma ŞİMŞEK, *Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri*, İstanbul 1985.

Saim SAKAOĞLU, “*Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri*”. *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu*, 5 - 6 Mayıs 1986 Elazığ, Ankara 1987, 219-226.

Saim SAKAOĞLU-Ali Berat ALPTEKİN-Esma ŞİMŞEK, *Azerbaycan Âşıkları ve Halk Şairleri Antolojisi I* (16-18. Yüzyıllar), Ankara 2000.

Saim SAKAOĞLU, *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, Konya 2014, 207-211.